

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет корекційної та соціальної педагогіки і психології
Кафедра логопедії та спеціальних методик

Дипломна робота

магістра

з теми: **“Особливості корекції порушень темпоритмічної організації мовлення у дітей дошкільного віку”**

Виконала студентка 2 курсу
групи KorL1-M18z
спеціальності 016 Спеціальна освіта.
Логопедія. Спеціальна психологія
Гіряк Юлія Анатоліївна

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Гаврилов О.В.

Рецензент:
Миронова С.П., доктор педагогічних наук,
професор кафедри корекційної педагогіки
та інклюзивної освіти

м. Кам'янець-Подільський – 2019 року

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ОСОБЛИВОСТІ ПОРУШЕНЬ ТЕМПОРИТМІЧНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ МОВЛЕННЯ У ДОШКІЛЬНИКІВ	6
1.1 Історичні аспекти дослідження порушень темпоритмічної організації мовлення	6
1.2. Заїкання як одна з форм порушення темпоритмічної організації мовлення та його характеристика	13
1.3 Технологічні підходи до подолання порушень заїкання	26
Висновки до першого розділу	33
РОЗДІЛ II. ОСОБЛИВОСТІ КОРЕКЦІЇ ПОРУШЕНЬ ТЕМПОРИТМІЧНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	35
2.1. Характеристика підходів до корекції заїкання у дітей	35
2.2. Розробка системи логоритмчних занять як ефективних терапевтичних засобів корекції заїкання	39
2.3. Гра як ефективний компонент логопедичної роботи з подолання заїкання у дітей дошкільного віку	66
Висновки до другого розділу	76
3.1. ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ЛОГОПЕДИЧНИХ ІГОР ТА ПРИЙОМІВ І МЕТОДІВ ЛОГОРИТМІКИ ДЛЯ ПОДОЛАННЯ ЗАЇКАННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	78
ВИСНОВКИ	88
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	90

ВСТУП

Порушення темпоритмічної організації мовлення є складною проблемою як в теоретичному, так і в практичному плані. Його структура, функції, психофізіологічні механізми, психологічний зміст, морфологічна основа, закономірності порушення та можливості подолання – все це далеко не повне коло проблем, що викликає великий інтерес у дослідників (Н. Гаврилова, Є. Данілявічуте, С. Конопляста, І. Мартиненко, О. Мілевська, О. Рібцун, В. Тарасун, В. Тищенко, М. Шеремет та інші) різних галузей наукового пізнання.

На даний час механіми цього порушення розглядається неоднозначно.

По-перше воно трактується як складне невротичне порушення, яке є результатом неправильного протікання нервових процесів у корі головного мозку, порушення кірково-підкіркових структур, порушення єдиного автоматично регульованого темпу мовленнєвих рухів (голос, дихання, артикуляція).

По-друге – як складне невротичне порушення, яке є результатом фіксованого рефлексу неправильного мовлення, яке виникло в результаті мовленнєвих ускладнень різного генезу.

По-третє – як складне, переважно функціональне порушення мовлення, яке з'явилося внаслідок загального і мовленнєвого дизонтогенезу і дисгармонійного розвитку особистості.

По-четверте – механізми розглядають як органічні зміни в області центральної нервової системи.

Існують й інші варіанти пояснення механізмів темпоритмічної організації мовлення, одним з проявів якого є заїкання. Але в будь-якому випадку потрібно враховувати комплекс компонентів при трактуванні цього порушення: фізіологічні і психологічні особливості, які складають єдине ціле.

З огляду на це важливим є дотримання системності в організації корекційної роботи з дітьми, що заїкаються, яка має включати в себе такі розділи: ігрова діяльність, логоритмічні заняття, виховні заняття, а також вплив на мікросоціальне середовище.

Незважаючи на усю важливість проблеми корекційного впливу на порушення темпоритмічної організації мовлення до сьогоднішнього дня не існує єдиного системного підходу до вивчення та подолання цього порушення мовлення. Сучасний рівень розвитку логопедії вимагає, з одного боку, широкого впровадження результатів наукових досліджень в практику, а з іншого – систематизації досвіду практиків і узагальнення матеріалу, отриманого в ході корекційно-педагогічної роботи.

Об'єктом дослідження є система засобів корекції заїкання як одного з порушень темпоритмічної організації мовлення у дітей.

Предмет – логоритміка та логопедичні ігри як провідні засоби для проведення ефективної корекції заїкання у дітей дошкільного віку.

Мета роботи: охарактеризувати корекційно-педагогічні методи та засоби подолання заїкання як порушення темпоритмічної організації мовлення у дітей дошкільного віку, визначити особливості застосування засобів логоритміки та логопедичних ігор з метою виправлення цього порушення.

Для досягнення мети перед нами були поставлені такі **завдання:**

1. Проаналізувавши наукові джерела, зробити опис сучасних напрямків організації корекції роботи з дітьми даної групи дошкільного віку.
2. Зробити характеристику та розробити систему використання логопедичних ігор, а також прийомів і методів логоритміки, які використовуються з метою корекції заїкання як одного з варіантів порушення темпоритмічної організації мовлення у дітей дошкільного віку.
3. Визначити особливості впливу логоритміки та логопедичних ігор для подолання заїкання у дошкільників.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених задач використовували систему методів: теоретичний аналіз наукових джерел, систематизація дидактичних засобів, формуючий експеримент, якісний і кількісний аналіз результатів дослідження.

Наше дослідження носило лабораторний характер і проводилося на базі закладу дошкільної освіти № 12 м. Кропивницький. У дослідженні приймало участь 12 дітей з заїканням 5-6 річного віку.

Теоретичне значення дослідження. Було сформовано чітку характеристику комплексного лікувально-педагогічного методу подолання заїкання як одного з варіантів темпоритмічного порушення мовлення у дітей дошкільного віку. Визначено специфіку організації і проведення корекційної роботи з дошкільниками, у яких є заїкання. Визначено ефективність розвитку у цих дітей плавного, чіткого мовлення за умови використання прийомів логоритміки та логопедичних ігор.

Практичне значення дослідження. Складений комплекс логопедичних занять з формування у дітей з заїканням як одного з варіантів порушення темпоритмічної організації мовлення плавного мовлення може застосовуватися логопедами для проведення корекційної роботи в закладах дошкільної освіти. Окремі логоритмічні прийоми та логопедичні ігри для розвитку у дітей правильного дихання, зв'язного мовлення можуть також використовувати логопеди та вихователі для роботи не лише з дітьми, у яких є заїкання, але й з тими, у яких психічний та фізичний розвиток є типовим, а також з іншими порушеннями мовленнєвого розвитку та з затримкою психічного розвитку.

Структура дипломної роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел.

ВИСНОВКИ

Результати аналізу науково теоретичних джерел показали, що заїкання – це одне з найбільш складних мовленнєвих порушень, яке характеризується нестабільністю і довготривалістю. Провідними зовнішніми мовленнєвими патологічними симптомами при заїканні є розлад темпу, ритму і плавності експресивного мовлення з переважним ураженням комунікативної функції. Обумовлене це порушення судомним станом м'язів мовленнєвого апарату. Заїкання поділяють у відповідності до причин, що його обумовлюють на невротичне і неврозоподібне. Невротичне заїкання викликане причинами функціонального характеру, а неврозоподібне – органічними психофізіологічними порушеннями. Це порушення мовлення може призводити до змін у всій структурі особистості, накладаючи відбиток на її психофізіологічний стан і соціальну поведінку.

У дітей з заїканням, крім порушень темпу і ритму мовлення, можуть спостерігатися розлади мовленнєвого дихання, недостатня сформованість загальної та дрібної моторики. У дітей з неврозоподібним заїканням можуть також виявлятися порушення звуковимови. В цілому ці дошкільнята більш сковані, вони швидше втомлюються, у них порушені слухова увага та пам'ять.

Результати аналізу матеріалів проведеного нами дослідження показали, що ефективність роботи над поданням у дошкільників з заїканням виявлених порушень залежить від вміння правильно підібрати систематизувати мовний матеріал, ігри та вправи для розвитку у них дрібної і загальної моторики, мовленнєвого дихання, а також від правильного поєднання між собою логопедичної роботи на індивідуальних та фронтальних заняттях.

Аналіз матеріалів дослідження ступеней прояву заїкання у дітей до і після експериментального навчання показав позитивну динаміку виправлення порушень темпу і ритму мовлення у дітей.

Зокрема, до експерименту у 24,9 % дітей з невротичним заїканням і 58,5% дітей з неврозоподібним заїканням було виявлено легку ступінь його прояву. У 8,3 % дошкільнят з невротичним заїканням ступінь вираженості порушення був важким, а у 8,3 % дітей з неврозоподібним заїканням – помірним.

Після експериментального навчання у 16,6 % дошкільнят з невротичним заїканням і у 24,9 % дітей з неврозоподібним заїканням в мовлення судом не спостерігалось, а у 16,6 % дітей з невротичним заїканням і в 41,9 % дошкільників з неврозоподібним заїканням було виявлену лише легку ступінь його прояву.

Таким чином, результати проведеного нами експериментального навчання дозволили нам підтвердити правильність висунутого нами припущення і визначити, що дійсно правильне поєднання індивідуальних занять, на яких в основному формують у дітей вміння правильно дихати, регулювати струмінь повітря в процесі мовлення, а також фронтальних занять з логоритміки, на яких розвивають загальну, дрібну моторику, артикуляційний праксис формують і закріплюють навички правильного, ритмічного і плавного мовлення у дошкільників з заїканням.

Основними засобами подолання заїкання у дошкільників є логопедичні ігри і прийоми та методи логоритміки застосування яких у роботі з дітьми дозволяє створити емоційно-позитивну атмосферу, стимулювати у них пізнавальну активність, розвивати сприймання ритму і темпу мовлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Асатиани Н.М., Козаков В.Г., Фрейдин Ю.Л. Актуальные вопросы неврологии и психиатрии. Тбилиси: Апартару, 1986. 346 с.
2. Белова О.Б. Дослідження стану агресії у молодших школярів з фонетичним недорозвиненням мовлення // Кам'янець-Подільський: ПП Медобори-2006, 2016. С. 20-29.
3. Берник Т.Л. Навчання дітей з важкими розладами мовлення у спеціальній загальноосвітній школі-інтернаті // Дефектологія. 2007. № 1. С. 47-52.
4. Блінова Г. Й. Альбом для обстеження мовлення у дитини: Навчально-методичний посібник: В 2 ч. К.: Благовіст, 2001. 215 с.
5. Богущ А.М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років. Монографія. 23-е видання. К.: Слово, 2010. 374 с.
6. Белякова. Л. Й., Дьякова Е. А. Заикание. М.: Владос, 2013. 138 с.
7. Богомолова А.И. Устранение заикания у детей и подростковою. М.: Просвещение, 1997. 95 с.
8. Вікова психологія /за ред. Т. С. Костюка. К.: Радянська школа, 1976. 324 с.
9. Выготский Л.С. Проблемы дефектологии. М.: Просвещение, 1995. 527 с.
10. Выгодская И.Г. и др. Устранение заикания у дошкольников в игре: Кн.для логопеда / И.Г. Выгодская, Е.Л. Пеллингер, Л.П. Успенская. М.: Просвещение, 1984. 175 с.
11. Власова Н.А. Логопедическая работа с заикающимися дошкольниками. М.: Учпедгиз, 1959. 214 с.
12. Волкова Г.А. Коррекционная работа с заикающимися детьми дошкольного возраста по системе игр // Педагогические пути устранения нарушений у детей. СПб: Знание, 1976. С.26-58.
13. Волкова Г.А. Игровая деятельность в устранении заикания у дошкольников: Кн.для логопеда. М.: Просвещение, 1983. 144 с.

14. Воспитание и обучение детей с расстройствами речи / Под ред. С.С. Ляпидевского, В.И. Селиверстова. М.: Просвещение, 1968. С. 93-125.

15. Гаврилова Н.С. Методика корекції порушень артикуляційної моторики кінестетичного типу. Кам'янець-Подільський: ПП Медобори-2006, 2017. С. 43-55.

16. Гаврилова Н.С. Типи порушень артикуляційної моторики та особливості їх корекції. Кам'янець-Подільський: ПП Медобори-2006, 2016. С. 54-64.

17. Довідник учителя-логопеда / Авт.-упор. С.М. Лупінович. Тернопіль: Мандрівець, 2008. 112 с.

18. Жуковская Р.И. Игра и ее педагогическое значение. М.: Педагогика, 1963. С.36-40.

19. Забродський М. Основи вікової психології. Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2001. 314 с.

20. Заикание / Под ред. Н.А. Власовой, К.-П. Беккер. М.: Просвещение, 1983. 318 с.

21. Заикание у подростков. Книга для логопеда. Из опыта работы / сост. М.Й.Буянов. М.: Просвещение, 1989. 216 с.

22. Запорожец. А.В. Проблемы дошкольной игры и руководство в воспитательных целях // Игра и ее роль в развитии ребенка дошкольного возраста. М.: Педагогика, 1978. С.3-7.

23. Каше Г. А. Подготовка к школе детей с недостатками речи: Пособие для логопеда. – М.: Просвещение, 1985. – 207 с.

24. Калягин В. Если ребёнок заикается. СПб: Питер Ком, 1998. 192 с.

25. Ковшиков В.А. Специфика заикания при различных нервно-психических расстройствах // Педагогические пути устранения речевых нарушений у детей. Л., 1976. С. 4-25.

26. Конвенція про права осіб з інвалідністю. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 61/106 прийнята на 61 сесії ГА ООН. Дата ратифікації Україною : 16.12.2009 (Закон № 1767-VI від 16.12.2009).

27. Кондратенко В. О., Ломоносов В. М. Деякі сучасні методики та технології подолання заїкання. Дефектологія. 1981. № 1. С.24-26.
28. Конопляста С.Ю., Сак Т.В. Логопсихологія: навчальний посібник. К.: Знання, 2010. 293 с.
29. Кошелєвський Р. Основи дитячої рефлексотерапії. Тернопіль: Підручники і посібники, 2007. 248 с.
30. Логопедія: підручник / за ред. М.К. Шеремет. Вид. 4-е, пер. та доповн. К.: Слово, 2017. 856 с.
31. Логопедия / Под ред. Л.С. Волковой. М.: Просвещение, 1989. 528 с.
32. Логопедия. М.: ВЛАДОС, 2004. 704 с.
33. Логопедия / Под ред. Волковой Л. С., Шаховской С. Н. М.: ВЛАДОС, 1998. 324 с.
34. Логопедична допомога дітям з фонетико-фонематичними вадами мови: Методичні рекомендації / Укл. М. В. Артюх. К.: ІЗМН, 1996. Ч. I. 126 с.
35. Лурия А.Р. Основы нейропсихологии. М.: Медицина, 1973. 374 с.
36. Ляпидевский С.С. Невропатология. Естественнонаучные основы специальной педагогики: Учебник для студентов вузов / Под ред. В. Селиверстова. М.: ВЛАДОС, 2000. 212 с.
37. Миссулович Л. Я. Патоморфоз заикания. Изменение картины возникновения и течения заикания, особенности коррекционной работы. СПб.: Союз, 2002. 326 с.
38. Морозова Т. С., Конопляста С. Ю. Комплексний підхід до подолання заїкання у юнаків / навчально-методичні рекомендації /. К.: Знання, 2004. 234 с.
39. Миссулович Л. Я. Лечение заикания. Л.: Медицина, 1998. 128 с.
40. Нарушение речевого развития у детей и пути их коррекции / Сост. Е. Ф. Соботович. К.: ІСДО, 1995. 204 с.
41. Основи корекційної педагогіки : навчально-методичний посібник / С.П. Миронова, О.В. Гаврилов, М. П. Матвеева; за заг. ред. С.П. Миронової.

Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2017. 264 с.

42. Одинцова Т.С. Заикание у детей. Ростов н/Д.: «Феникс», 200. 288 с.

43. Поварова Й. А. Коррекция заикания в играх й тренингах: Практическое руководство для заикающихся и логопедов. СПб.: Союз, 2001. 318 с.

44. Поварова Й. А. Некоторые особые методики коррекции заикания. Тезисы докладов научно-практической конференции отоларингологов. Л.: НИИ уха, горла, носа й речи. Л.: Речь, 1990. С. 234-298.

45. Расстройство речи у детей й подростков / под ред. С.С. Ляпидевского. М.: Владос, 2010. 218 с.

46. Рібцун Ю.В. Мовленнєві намистинки для маленької дитинки: навчально-методичний посібник / Ю.В. Рібцун. К.: Літера ЛТД, 2010. 160 с.

47. Рібцун Ю.В. Професійний довідник учителя-логопеда ДНЗ. Х.: Основа, 2012. 239 с.

48. Рібцун Ю.В. Гра як засіб мовленнєвого розвитку молодших дошкільників з ЗНМ // Теорія і практика сучасної логопедії: Збірник наукових праць: Вип.1. К.: Актуальна освіта, 2004. С. 150-166.

49. Рождественская В.И., Павлова А.И. Игры и упражнения для исправления заикания. М.: Просвещение, 2010. 96 с.

50. Савченко-Гнатюк О. Чіткомовник. Букварик-дошколярик: навчально-методичний посібник для покращення мовлення дітей дошкільного віку / Ольга Савченко-Гнатюк. Чернівці: Друк-Арт, 2017. 72 с.

51. Селиверстов В.И. Современный комплексный метод преодоления заикания // Расстройства речи у детей и подростков / Под ред. С.С. Ляпидевского. М.: Просвещение, 2008. 412 с.

52. Селиверстов В.И. Речевые игры с детьми. М.: ВЛАДОС, 1994. 344 с.

53. Соботович Є.Ф. Психолінгвістична періодизація мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. К.: Актуальна освіта, 2004. С. 7-35.

54. Спеціальна педагогіка: понятійно-термінологічний словник / за ред.

В.І. Бондаря. Луганськ: Альма-матер, 2003. 436 с.

55. Тарасун В.В. Логодидактика. К.: Вид-во Нац. педун-ту, 2004. 348 с.

56. Тарасун В.В. Психолого-педагогічна допомога дітям переддошкільного віку з особливостями розвитку. Монографія. К.: Видавництво НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2012. 392 с.

57. Тарасун В.В. Морфофункціональна готовність до шкільного навчання дітей з особливостями розвитку. Монографія. К.: Видавництво НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2008. 299 с.

58. Тищенко В.В. Особливості засвоєння мови дошкільниками з нормальним та порушеним розумовим розвитком // Теорія і практика сучасної логопедії: Збірник наукових праць: Вип.1. К.: Актуальна освіта, 2004. С. 43-61.

59. Филичева Т.Б., Чевелева Н.А. Логопедическая работа в специальном детском саду. М.: Просвещение, 1987. 218 с.

60. Филичева Т.Б., Чевелева Н.А., Чиркина Г.В. Основы логопедии. М.: Владос, 2010. 314 с.

61. Хватцев М. В. Логонедия. – М.: Просвещение, 1969. – 422 с.

62. Хрестоматия по логопедии (извлечения и тексты. М.: ВЛАДОС, 1997. 560 с.

63. Хомская Е.Д. Нейропсихология: Учебник для вузов. 3-е изд. СПб.: Питер, 2003. 496 с.

64. Цветкова Л.С. Афазия и восстановительное обучение. М.: Просвещение, 1988. 207 с.

65. Цветкова Л.С. Методика нейропсихологической диагностики детей. Изд. 3-е, исправленное и дополненное. М.: Педагогическое общество России, 2000. 128 с.

66. Цветкова Л.С. Нейропсихология счёта, письма и чтения: нарушение и восстановление. М.: Юристь, 1997. 256 с.

67. Чевелева Н.А. Исправление речи у заикающихся дошкольников. М.: Просвещение, 1965. 218 с.

68. Чевелева Н.А. Исправление заикания у школьников в процессе

обучения. М. : Просвещение, 1978. 314 с.

69. Шеремет М.К., Ревуцька О.В. Логопедія (корекційна робота при дислалії): Навчальний посібник. К.: Знання, 2009. 244 с.

70. Шереметьєва Е.В., Трофімова Н.Е. “Педагогічний діагноз” мовного розвитку в ранньому віці. Кам’янець-Подільський: ПП Медобори-2006, 2017. С. 269-307.

71. Школьник С.Я. Мовні віршовані ігри та вправи з музичним супроводом для дітей-дошкільників, що мають вади мовлення. Харків: Торнадо, 1999. 80 с.

72. Шохор-Троцкая М.К. Стратегия и тактика восстановления речи. М.: Изд-во ЄКСМО-Пресс, В. Секачѳв, 2001. 432 с.

73. Эльконин Д.Б. Психология игры. М.: Педагогика. 1978. 426 с.

74. Ястребова А.В. Коррекция заикания у учащихся общеобразовательной школы. М.: Знание, 1980. 234 с.

75. Ястребова А.В., Спирина Л.Ф., Бессонова Т.П. Учителю о детях с недостатками речи. М.: АРКТИ, 1997. 131 с.